

22-F-50

SPISU PRÁVNICKÝCH A NÁRODOHOSPODÁŘSKÝCH
S PODPOROU MINISTERSTVA ŠKOLSTVÍ A NÁRODNÍ OSVĚTY
A RAŠÍNOVA FONDU

VYDÁVAJÍ
KAREL ENGLIŠ A FRANTIŠEK WEYZR
SVAZEK LXVI.

PRAVOVÁREČNÁ MĚŠŤANSTVA V ČECHÁCH

NAPSAL

JUDr. VLADIMÍR MANDL

ADVOKÁT V PLZNI, SOUKR. DOCENT VYS. UČENÍ TECHN.
V PRAZE.

CENA Kč 20.—

1933

BRNO—PRAHA

NAKLADATELSTVÍ „ORBIS“ PRAHA XII, FOCHOVA 62

Sbírka spisů právnických a národohospodářských

Vydávají univ. prof. Dr. K. Engliš a Dr. F. Weyr

Sv.	I. Dr. Jaromír Sedláček: Vlastnictví a právo vlastnické (rozebráno)	Kč 8.—
Sv.	II. Dr. M. Kašpárek: O uzavření smlouvy pojišťovací podle práva československého	Kč 8.—
Sv.	III. Dr. V. Mildschuh: Kupní síla peněz, důchody a úroková míra	Kč 20.—
Sv.	IV. Dr. Jaroslav Kalláb: Úvod ve studium metod právnických Kniha první: Základní pojmy	Kč 20.— Kč 30.—
Sv.	V. Dr. J. Hrdina: Vodní koncese	Kč 15.—
Sv.	VI. Jan Čaha: Finanční věda a finanční právo	Kč 15.—
Sv.	VII. Dr. Fr. Weyr: Soustava čs. práva státního (rozebráno)	Kč 55.—
Sv.	VIII. Dr. Mayr: Soustava občanského práva, I. Část všeobecná	Kč 40.—
Sv.	IX. Dr. J. Hrdina: Právo elektrářské	Kč 10.—
Sv.	X. Dr. Jar. Stránský: Vůle poškozeného ve skutkových podstatách trestního práva	Kč 25.—
Sv.	XI. Dr. Karel Engliš: Základy hospodářského myšlení	Kč 15.—
Sv.	XII. Dr. Jaromír Sedláček: Pozemková reforma	Kč 50.—
Sv.	XIII. Dr. Cyril Horáček: Malthusova nauka a některé novodobé jevy popul.	Kč 15.—
Sv.	XIV. Dr. Al. Chytil: Závodní výbory podle práva čs.	Kč 10.—
Sv.	XV. JUDr. Rudolf Janeček: Odpovědnost presidenta republiky a vlády	Kč 22.—
Sv.	XVI. Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy university 1922, I.	Kč 20.—
Sv.	XVII. Dr. Frant. Zeman: Kvantitní teorie peněz	Kč 22.—
Sv.	XVIII. Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy university 1923, II.	Kč 25.—
Sr	XIX. Dr. Karel Kizlink: Akciová společnost v konkursu	Kč 15.—
Sv.	XX. Dr. Josef Novák: Živnostenské provozovny	Kč 15.—
Sv.	XXI. Dr. Mayr: Soustava občanského práva II. Práva věcná	Kč 40.—
Sv.	XXII. Dr. František Vážný: O nejdůležitějších listinách, užívaných při nákladní smlouvě	Kč 18.—
Sv.	XXIII. Dr. Fr. Weyr: Soustava čs. práva státního, II. vydání	Kč 80.—
Sv.	XXIV. Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy university, 1924, III.	Kč 20.—
Sv.	XXV. Dr. Mayr: Soustava obč. práva, IV. Právo rodinné. 1926	Kč 24.—
Sv.	XXVI. Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy university, 1925, IV.	Kč 20.—
Sv.	XXVII. Dr. Klapka: Veřejná služba a veřejný ústav, 1926	Kč 15.—

A

Sv.	XXVIII.	Dr. Mayr: Soustava občanského práva, V. Právo dědické	Kč 24.—
Sv.	XXIX.	Dr. Hans Kelsen: Základy obecné teorie státní. 1926	Kč 15.—
Sv.	XXX.	Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy univer- sity, 1926, V.	Kč 25.—
Sv.	XXXI.	Dr. Emil Sobota: Národnostní právo československé	Kč 30.—
Sv.	XXXII.	Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy univer- sity, 1927, VI.	Kč 25.—
Sv.	XXXIII.	Dr. Fr. Weyer: O metodě sociologické. 1927	Kč 15.—
Sv.	XXXIV.	Dr. Mayr: Soustava občanského práva, III. Právo obligační	Kč 72.—
Sv.	XXXV.	Dr. Zdeněk Neubauer: Sociální pojištění na strance procesní	Kč 50.—
Sv.	XXXVI.	Dr. Adolf Procházka: Základy práva intertemporálního. 1928	Kč 30.—
Sv.	XXXVII.	Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy univer- sity, 1928, VII.	Kč 25.—
Sv.	XXXVIII.	Dr. Karel Kizlink: Bilanční právo akciových společností	Kč 50.—
Sv.	XXXIX.	Dr. Boh. Kučera: Mezinárodní základy cizineckého práva	Kč 40.—
Sv.	XL.	Dr. Jan Loevenstein: O jednotnou konstrukci finanční vědy	Kč 20.—
Sv.	XLI.	Dr. Vladimír Mandl: Automobilový zákon	Kč 10.—
Sv.	XLII.	Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy univer- sity, 1929, VIII.	Kč 25.—
Sv.	XLIII.	Dr. Fr. Weyr: Správní řád (vládní nař. ze dne 13. ledna 1928, č. 8)	Kč 40.—
Sv.	XLIV.	Dr. Jiří Kurfürst: Daně z obrátu, jejich úpravy, povaha a účinky. 1930	Kč 30.—
Sv.	XLV.	Dr. Engliš: Hospodářská teleologie. 1930	Kč 30.—
Sv.	XLVI.	Dr. Grňa: Prejudicialita v civilním řízení. 1930	Kč 30.—
Sv.	XLVII.	Dr. Jaroslav Stránský: Smysl a předmět tiskové opravy	Kč 20.—
Sv.	XLVIII.	Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy univer- sity, 1930, IX.	Kč 25.—
Sv.	XLIX.	Dr. Jaromír Sedláček: Zákaz čepovati cizí pivo v právovárečných domech	Kč 20.—
Sv.	L.	Sborník prací k počtě 50. narozenin dra Karla Engliše. (Rozebráno.)	Kč 100.—
Sv.	LI.	Dr. Adolf Merkl: Obecné právo správní, I. díl	Kč 45.—
Sv.	LII.	Dr. Adolf Merkl: Obecné právo správní, II. díl	Kč 50.—
Sv.	LIII.	Dr. Fr. Weyr-Dr. Zd. Neubauer: Ústavní listina ČSR a její znění s poznámkami	Kč 30.—
Sv.	LIV.	Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy univer- sity v Brně, X., 1931	Kč 25.—
Sv.	LV.	Dr. B. Fux-Ed. Wichta: Samosprávné finance v Československu	Kč 35.—
Sv.	LVI.	Dr. Ad. Procházka: Právní případ dra K. Perglera. — Kritický rozbor	Kč 12.—
Sv.	LVII.	Dr. Jan Kozák: Československá finanční politika. — Nástin vývoje v letech 1918—1930	Kč 40.—
Sv.	LVIII.	Dr. Ad. Procházka: Žalobní důvod. — Studie k normativní konstrukci civil- ního sporného procesu	

ÚK PrF MU Brno

Sv.	LIX.	JUDr. Karel Gerlich: Rozhodčí řízení v občanských	
Sv.	LX.	JUDr. Hynek Bulín ml.: Právní teorie a praxe	
Sv.	LXI.	JUDr. Rudolf Wierer: Stát a církev. — (Studie o poměru mezi státem a církví v 19. století)	Kč 40.—
Sv.	LXII.	Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy univer- sity, 1932, XI.	Kč 25.—
Sv.	LXIII.	Dr. Zd. Neubauer: Pojem státního území, 1933	Kč 30.—
Sv.	LXIV.	Dr. Jindřich Mayer: Korporační řád a hospodářství fašistické Itálie	Kč 35.—
Sv.	LXV.	Dr. Jan Přib: Exekuční správa obchodního podniku	Kč 35.—

Sbírka zákonů čs. Komentované texty nejdůl. zákonů
vydává univ. prof. Dr. FR. WEYR

Sv.	I.	Dr. Fr. Weyr: Volební řád do obcí	Kč 6.—
Sv.	II.	Dr. Fr. Weyr: Volební řád do Národního shromáždění	Kč 6.—
Sv.	III.	Dr. Fr. Weyr: Ústavní zákony	Kč 8.—
Sv.	IV.	Dr. Haasz: Jednací řády Národního shromáždění	Kč 14.—
Sv.	V.	Dr. D. Krejčí: Zákony o pozemkové reformě, I.	Kč 25.—
Sv.	VI.	Dr. Al. Chytil: Zákony o závodních výborech a prováděcí nařízení	Kč 10.—
Sv.	VII.	Dr. Fr. Weyr: Zákony o právu domovském a státním občanství	Kč 6.—
Sv.	VIII.	Dr. Chytil: Nové soudní a směnečné poplatky	Kč 8.—
Sv.	IX.	Dr. Chytil-Dr. Záturecký: Advokátní zákony	Kč 25.—
Sv.	X.	Dr. Zdeněk Lepař: Zákon o dani z obohacení	Kč 25.—
Sv.	XI.	Dr. Janota: Zákony školské, I.	Kč 25.—
Sv.	XII.	Dr. Chytil: Zákony bursovni	Kč 10.—
Sv.	XIII.	Dr. Janota: Zákony školské, II.	Kč 30.—

U VŠECH KNIHKUPCŮ!

NAKLADATELSTVÍ „ORBIS“, PRAHA XII., FOCHOVA TR. 62

ČASOPIS PRO VĚDU PRÁVNÍ A STÁTNÍ

Redigují: Dr. ENGLIŠ, Dr. WEYR

1933 — XVI. ROČNÍK — PŘEDPLATNÉ KČ 60.—

DO KAŽDÉ KNIHOVNY PATŘÍ
ÚSTAVNÍ LISTINA
ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY
JEJÍ ZNĚNÍ S POZNÁMKAMI

uspořádali

Dr. Fr. Weyr

Dr. Zd. Neubauer

KČ 30.—

Nakladatelství „Orbis“ Praha XII. Fochova 62 — U knihkupců

S B Í R K A
SPISŮ PRÁVNICKÝCH A NÁRODOHOSPODÁŘSKÝCH
S PODPOROU MINISTERSTVA ŠKOLSTVÍ A NÁRODNÍ OSVĚTY
A RAŠÍNOVA FONDU
VYDÁVAJÍ
KAREL ENGLIŠ A FRANTIŠEK WEYR
===== SVAZEK LXVI. =====

PRAVOVÁREČNÁ MĚŠŤANSTVA V ČECHÁCH

NAPSAL
JUDr. VLADIMÍR MANDL
ADVOKÁT V PLZNI, SOUKR. DOCENT VYS. UČENÍ TECHN.
V PRAZE.

II bja 10

6139-II

1933

BRNO—PRAHA

NAKLADATELSTVÍ „ORBIS“ PRAHA XII., FOCHOVA 62

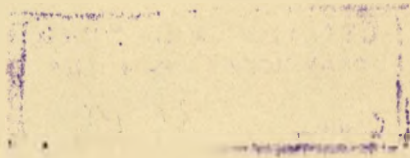
ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA
PRÁVNICKÉ FAKULTY UJEP
STARÝ FOND

C. inv.:

11332

OBSAH:

	Strana
I. Historický vývoj	5
II. Srovnání s t. zv. reální obcí	8
III. Význam technické stránky výroby piva	11
IV. Právní základ	14
V. Hranice nabytých práv	18
VI. Důsledky právní povahy	22
VII. Přednosti právní formy	25

I.

Mezi živnostmi, které pod záštitou práva mílového zvláště vybuchly v královských městech, vidíme od samého prvopočátku na čelném místě pivovarství. Výroba piva považovala se, vedle řemesel vůbec, za zaměstnání po výtce městské, vyhrazené obyvatelům měst obecným nazíráním i národohospodářskou politikou stavovského státu. V tomto soustředění v určitém vyhrazeném okrsku lze spatřovati prvý stupeň k pozdějšímu radikování.

Ještě v privilegii z roku 1383 vyslovuje král Václav IV., že v městech *universi cives et incolae, in quibus cuncte novis vel antiquis areis residentes*, oprávnění jsou vařiti pivo; sociální rozvrstvení obyvatelstva městského a vývoj mocenských poměrů v městech vedly však k tomu, že právo várečné pro sebe si vyhradila třída měšťanů nejzamožnějších, starousedlých, kteří měli svoje domy v původně zastavěné městské čtvrti, v městě vnitřním. Omezení na určitou třídu měšťanů bylo provedeno nepřímou, že právo várečné bylo spojeno s držbou nemovitostí ve výsadní městské čtvrti.

Tu se vývoj nezastavil, nýbrž šel až ku vlastnímu radikování, k tomu, aby nikoli všechny, nýbrž pouze určité jednotlivé nemovitosti uvnitř privilegované městské čtvrti nesly oprávnění várečné. Jakmile počalo přibývati městského obyvatelstva, nastavěny uvnitř městských hradeb po boku domů prostorných i domy malé, v nichž nebylo lze prováděti vaření piva zejména proto, že technický pokrok výroby přinesl s sebou potřebu větších, nákladnějších zařízení. Tím se stalo, že z mnoha oprávněných jen někteří svoje oprávnění vykonávali, ti pak, kdož je skutečně vykonávali, průběhem doby se navzájem sdružovali a odvolávající se na výhradný výkon práva várečného od nepaměti, vylučovali ostatní. Tento faktický stav, totiž omezení vaření piva na domy k tomu zařízené (viz pivovarský řád pražský z r. 1520) a později na domy, v nichž se odevdávna skutečně vařilo, stal se stavem právním, jakmile se podařilo držitelům domů *v ý s a d n í c h* (tak je zove Vratislav z Pernštejna r. 1570) obhájeti svoje stanovisko v soudních rozepřích s ostatními měšťany (známy spory v Novém Bydžově z let 1679 a 1687).

Krátce poté, co neúspěchem skončily snahy cechovních sladovníků, prohlásiti pivovarství za řemeslo a uchvátiti je pro sebe na úkor ostat-

ních pravovárečných měšťanů (viz na Starém Městě pražském rozhodnutí krále Vladislava z r. 1477, ujednání v Kouřimi z r. 1486, v Budějovicích 1510, Litoměřicích 1514, spor Žateckých 1522 a j.), a snad právě proto, že sladovnický cech po zlém nepochodil, vidíme dřívější soky ve sdružení jediném, v němž časem nabyli převahy zámožní měšťané oproti sociálně slabším sladovníkům z povolání. Takovéto smíšené bratrstvo bylo na př. na Novém Městě pražském již dle řádu z r. 1512; vedle obmezené pravomoci v záležitostech pivovarských (vykonávali ji v pražských městech t. zv. „osmipání“) jalo se toto sdružení dbáti spravedlivého rozdělení výhod z práva várečného plynoucích mezi svoje členy a zároveň starati se o náležité zásobování odběratelů dobrým pivem, převzalo tedy působnosti veřejnoprávní korporace, živnostenského společenstva. K docilení zmíněné úměrnosti mezi várkami jednotlivých měšťanů i mezi výrobou a spotřebou bylo buď stanoveno, kolik piva smí každý nejvýše uvařit (dotyčně kolik obilí smí vzíti na var), buď omezen počet várek jednoho každého, nejposléze byl určen mezi oprávněnými určitý pořad, v němž by vařili („střída“). Takovou — prozatím vrchnostenskou, veřejnoprávní organizací vaření piva sloučení pravováreční měšťané v jednotlivých městech v jakousi jednotku ku krytí místního odběru piva, zároveň stanoveny jich podíly na celkové výrobě piva a tím i účast na zisku, vytvořeno mezi nimi výrobní společenství a dán základ k pozdější dobrovolné, soukromoprávní pospolitosti. Příští přechod organizace veřejnoprávní v soukromoprávní byl podporován tím, že oproti cechům ryze řemeslnickým zmíněná již převaha živlu měšťanského nad řemeslnými sladovníky dodávala celku ráz dobrovolného zájmového sdružení; dále tím, že celku se dostává průběhem doby společného majetkového podkladu, společného pivovaru.

Z příčin jsoucích na snadě ukázalo se nevhodným, by každý pravovárečan vařil svoji várku ve svém vlastním domě. Nejprve dávali měšťané, kteří měli vyhovující zařízení, toto ostatním k dispozici, leckde zřídilo město měšťanům pivovar, konečně vystavěli si jej pravováreční měšťané sami společným nákladem (asi od konce 16. stol., na př. v Liberci r. 1595).

I ve společném pivovaře vařili měšťané každý pro sebe, na svůj účet a nebezpečí, jakmile přišla na toho kterého řada; výroba zůstala tudíž i nadále individuální, byl se byl nyní zlepšil pořádek ve střídě, velikosti i jakosti várek a pod. Ke sjednocení výroby na společný účet, „ad communem cassam“, dospělo se teprve ve století 18. a to opět vlivem shora, rozkazem vládním.

Bída, která nastala ve zpustošené zemi české po válce třicetileté a v bouřlivých dobách následujících, způsobila takové zadlužení měst, že Leopold I. viděl se nucena zříditi r. 1704 zvláštní komisi ku zvelebení městských financí. Program, dle něhož mělo býti upraveno obecní hospodářství, zasáhl také měšťanské pravovárečné pivovary: aby jich výtěžek neušel státu, mělo býti vaření „po střídě“ odstraněno — ježto více nevyhovovalo — pivovary měly býti dány do vnucené správy či propachtovány, z výtěžku především zaplacený kontribuce a teprve zbytek vydán pravovárečnému měšťanstvu. S platností všeobecnou uzákonil tyto směrnice ovšem teprve dvorní dekret ze dne 3. února 1786.

Poněvadž výsledkem vyličených státních zásahů bylo odstranění individuálních várek po střídě a zavedení společné výroby jednotné, nad to hledě k tomu, že pivovary po různých pokusech vnucené správy a pod. byly nakonec odevzdávány do pachtu representantu pravovárečenstva samotného, dosahuje počátkem století XIX. pravovárečné měšťanstvo konečně dnešního stupně soukromoprávní výdělečné organizace s neměnným počtem podílů vázaných na určité domy; ráz ten vyniká zejména, když změnou politických i hospodářských poměrů ponenáhlu polevuje fiskální účast a státní dozor. Ve své nové formě čelí pravovárečné měšťanstvo důsledkům dv. dekretu ze dne 29. května 1788, jímž bylo zrušeno právo mílové spolu s jinými omezeními dovážeti do města cizí pivo a čepovati je tam, jakož i úplnému zrušení práv propinačních zemským zákonem ze dne 30. dubna 1869, č. 55 z. z.

II.

Srovnáme-li vylíčený vývoj pravovárečných měšťanstev s bývalým t. zv. obecním statkem (občinou), dospíváme k následujícím závěrům. Právní poměry obecního statku byly odkazem dob, kdy veškera půda nerozdělena náležela rodu; občiny zůstaly pospolitým vlastnictvím jednotlivců. Pospolitost uživatelů občin byla tudíž rázu původního, kdežto pravováreční měšťané semknuli se teprve průběhem doby.

To bylo by ostatně rozdílem formálním, druhořadým. Kdežto však reální obec rustikalistů měla od původu společný podklad, pozemek občiny, chybělo pravovárečným měšťanům dlouho takové pojítka. Mínil *P e t e r k a* (*Die bürgerlichen Braugerechtigkeiten in Böhmen 1917*, str. 71), že takovou společnou podstatou bylo „právo várečné samo, užitek z provozování várečné živnosti“, pak přehlíží, že vařiti pivo nebyli oprávněni měšťané jako nějaký celek, nýbrž každý jednotlivý z nich. Toto oprávnění vůbec nebylo důsledkem nějaké výsady určitým městům snad dané, nýbrž ve všech královských městech bez rozdílu se smělo vařiti (jedině města poddanská potřebovala výsady), a udělením práva milového došlo svobodné vaření piva jen zvláštní ochrany. Každý jednotlivý měšťan sám pro sebe byl účasten příznivé situace vytvořené takto pro jeho individuální výdělečnou činnost (ochrana milová neomezovala se na vaření piva, nýbrž platila pro řemesla vůbec, krčmy a pod.). Za tohoto stavu nemohli býti pravovárečané sjednoceni braním užitek jednoho spoluoprávnění, poněvadž nějakého takového společného statku zde nebylo. Zcela nesprávné jsou věty z odůvodnění rozhodnutí nejv. soudního dvora vídeňského ze dne 8. května 1900, č. 6071 (*Glaser-Unger n. ř. 991*): „Privilegium vařiti pivo nebylo uděleno jednotlivým osobám, nýbrž tehdejší pospolitosti měšťanů jednoho města . . . Tato pospolitost obdržela privilegium a získala co taková, co právnická osoba, majetek v důsledku privilegia k výkonu privilegovaného práva várečného. Pospolitost měla účel, aby využítokovala privilegia k blahu, ve prospěch členů pospolitosti”.

Peterka vidí (1. c. str. 69) další obdobu pravovárečného měšťanstva ku pospolitostem občin v tom, že u onoho jako u těchto utvořil se mezi původně oprávněnými průběhem doby užší kruh osob, které oprávnění strhly výhradně na sebe. Naproti tomu dlužno zdůrazniti, že

zdánlivě podobný výsledek vyplývá zde i onde z různých předpokladů. U rustikalistů nelze vůbec mluvit o nějakém z ú ž o v á n í kruhů oprávněných. Vždyť oni samotní (aspoň do provisorního obecního zřízení ze dne 17. března 1849, č. 170 ř. z.) byli obcí v dnešním smyslu, pouze oni a oni všichni byli členy obce; ostatní osadníci neměli podílu ani v obecních užitečných ani na obecních břemenech, nepatřili k obci. Oprávnění k užívání občin náleželo takto vždy celé původní obci jakožto veřejnoprávní korporaci; obec vytvořená zmíněným provisorním obecním zřízením měla ráz od dřívější obce zcela odlišný, byla oproti dřívější organizaci hospodářské organizací politickou a pojala do svého svazku další vrstvy obyvatelstva, které až do zákona ze dne 17. července 1919, č. 421 sb. z. a n., nebyly účastny užitek obcí. Reální obec uživatelů občin uprostřed širší obce politické byla po roce 1849 stejně odkazem dob minulých jako jím bylo její pospolitě užívací právo od doby, kdy převládlo vlastnictví individuální. Oproti tomu (viz průběh popsany v kapitole I.) počet pravovárečnicků zúžoval se skutečně, nikoli však již tím, že právo vařiti zůstalo omezeno na nejstarší čtvrti města (to bylo jen ztrnutí stávajících poměrů), nýbrž tím, že někteří z oprávněných pozbyli svého práva nevykonáváním, t. j. ryze soukromoprávním důvodem. Dříve ještě než Peterka, připodobnil P i n s k e r (Právník 1901, str. 376) nabytí občin starousedlíky s jedné, vytvoření zvláštní pravovárečnické skupiny v městech s druhé strany.

Konečně upozorňujeme na okolnost, že při obecním statku řídí se také míra užívání společného majetku zpravidla potřebou určité oprávněné nemovitosti, as jako při pozemkových služebnostech panujícím pozemkem, kdežto u pravovárečných měšťanstev nemá oprávněný dům dále sahajícího významu než při radikovaných živnostech.

Vedena představou, že jsou „reálním společenstvím“ ku využitkování práva várečného na dřívějších královských a pod. privilegiích se zakládajícího, mají některá pravovárečná měšťanstva dodnes v úvodě svých stanov vypočteny ony pradávné výsady a označují sebe „obcí“ („Braukommune“). A pod vlivem stejného právního pojetí vydána byla rozhodnutí nejvyššího soudu, jimiž statutární zákaz čepovati cizí pivo v pravovárečných domech prohlášen byl za nepozůstávající hledě k zákonu ze dne 30. dubna 1869, č. 55 z. z. (zrušení práv propinačních), poněvadž „jde o úpravu práva čepovati cizí pivo, která je založena na veřejnoprávních předpisech o propinačním právu“, nikoli o soukromoprávní dohodu (rozh. nejv. soudu ze dne 26. ledna 1928, Rv I. 833/27, sbírka Vážného č. 7720). Nad citovaným rozhodnutím právem se poza-

stavil S e d l á č e k (Zákaz čepovati cizí pivo v pravovárečných domech 1930, str. 24).

Hledě k vylíčeným zásadním rozdílům nelze chápati pravovárečná měšťanstva co nějakou zvláštní „reální obec“ uprostřed obce městské po způsobě rustikalistů na venkově, analogie, k níž dali se svést před Peterkou již U l b r i c h (Lehrbuch des österreichischen Staatsrechts 1883, str. 569), P i n s k e r (Právník 1901), K r a i n z - P f a f f - E h r e n - z w e i g (System des österreichischen allgemeinen Privatrechts 1925, § 79 pozn. 36).

III.

Společenstvo občin má všim způsobem povahu veřejnoprávní korporace, jeho členové užívali společného statku z titulu veřejného práva subjektivního. Pokud by pravovářečané tvořili „reální obec“ po způsobě občin, náležela by také pravovářečná měšťanstva mezi veřejnoprávní svazy a pravovářečnické podíly mezi veřejná subjektivní práva. Vskutku na př. Theodosius Schöpffer ve svém „Tractatus de iure braxandi“ roku 1663 a jeho současník Jan Otto Taber (Commentatio synoptica de iure cerevisiario) mluví o právu vářečném jakožto „ius publicum“. Povahu veřejnoprávní reální obce mohlo mít pravovářečné měšťanstvo ovšem nejvýše po dobu, pokud pozůstával jeho předpokládaný majetkový podklad, t. j. po dobu trvání vářečného monopolu v městech dotyčně práv propinačních. Důsledně podle theorie „reální obce“ měla veškerá pravovářečná měšťanstva po zákonu z 30. dubna 1869 č. 55 z. z. býti zlikvidována; trvají-li podnes, vysvětlují to přívrženci této teorie co jakési „přežití“ (Gierke, Die Genossenschaftstheorie und die deutsche Rechtssprechung, 1887, str. 884 sl.), t. j. časově neomezené prodlužování stadia likvidačního.

Než dnešní útvar pravovářečného měšťanstva nelze nikterak považovati za universálního sukcesora dřívějšího veřejnoprávního svazu neb za likvidační masu tohoto. Kdežto právo, zúčastniti se na užitečných občin, náleželo rustikalistům jakožto občanům, nikoli jakožto osobám soukromým (Fiedler, O obecním statku 1889, str. 12), bylo měšťanství pouhým předpokladem pro výkon práva, vařiti pivo, tato činnost sama byla uplatněním sféry soukromoprávní. Této činnosti dostávalo se ovšem veřejnoprávní, státní ochrany, zejména právem mílovým; příznivá situace pro měšťana takto vytvořená však nezakládala nijakých jeho veřejných subjektivních práv na výkon vaření, nýbrž měšťan požíval tím jen výhod vyplývajících z hospodářského pořádku ve státě, na zachování kteréhožto pořádku měl pouhý „zájem“, nikoli subjektivní právo. „Právo“ (spíše „volnost“) vařiti bylo chráněno v rámci občanské svobody. Průběhem doby sloučili se ovšem pravovářečníci (i se sladovníky) ve veřejnoprávní svazy, tento svaz vykonával však pouze vrchnostenský dozor nad svými příslušníky a chránil jich zájmy po způsobě cechů či gild, nedotýkaje se soukromoprávní stránky pivovarnické činnosti jednoho každého. Také

organizace várek co do množství a času měla ráz vrchnostenský, nezákládajíc soukromoprávních vztahů jednoho pravovárečného měšťana ke druhému; stavěla však pravovárečanům jasně před oči možnosti a výhody podnikání společenského, zejména když byl zřízen společný pivovar.

Že z podnětu veřejnoprávního cechu, společného pivovaru a pozdější fiskální úpravy vaření piva ve století XVIII. (o níž byla řeč v kapitole I.) vytvořilo se — ovšem nikoli odvozujíc se z veřejnoprávní korporace, nýbrž souběžně vedle ní — soukromoprávní podnikatelské sdružení, k tomu působily okolnosti další:

Pivovarství jest výrobou průmyslovou, nebo-li činností, kdež zásadně lze docílití při větším rozsahu a lepší organizaci práce a kapitálu více než poměrného klesání výrobního nákladu, t. j. ve velkém vyrábí se zde podstatně levněji než v malém. Produkci zemědělské chyběla a namnoze dosud chybí tato soustředovací pohnutka. Průmyslovou výrobu lze také dobře provozovati ve společnostech, kdežto v zemědělství převažuje podnikatel-jednotlivec.

Způsob výroby piva umožňoval již záhy, i za poměrně nedokonalého stavu techniky, výrobu ve velkém a doporučoval soustřediti výrobu dříve, než k témuž stupni dospěly jiné živnosti. Tato technická stránka vedla nejprve ke zrušení méně dokonalých domácích varen v městech a omezení výroby piva (časem i várečného práva) na domy lépe vypravené, později k vaření v jednom pivovaru a nejposléze k vaření společnému. K výrobě na společný účet a nebezpečí dospělo se sice z podnětu vrchnostenské fiskální úpravy ve stol. XVIII., ale vedle toho byla rozhodujícím okolností, že průběhem století XVIII. počíná rozvoj továren (podpora velkého průmyslu hospodářskou politikou Marie Terezie a Josefa II.).

Odbyt piva byl hojný od dob nejstarších: Kosmas dochovává nám výrok vévody Břetislava o hospodách z r. 1039 (*tabernam inquit, quae est radix omnium malorum, unde prodeunt furta, homicidia, adulteria et caetera mala*), z něhož lze souditi na množství krčem a z toho ovšem i na oblibu čepovaného nápoje, t. j. zajisté hlavně piva. Průběhem doby rozmohl se odbyt ještě více, pražské pivo bylo dokonce (již ve stol. XV.) vyváženo do Polska a do Německa. Hlavní oblibě těšilo se pivo (zejména rakovnické) ovšem doma a právě tato okolnost, velký odbyt soustředěný na malé poměrně místo, na město, při tom ochrana proti zevní soutěži (právo mílové), přímo volaly po velkovýrobě se stanoviskem v odbytišti.

Tímto osobitým rázem pivovarství se stalo, že dalo vzniknouti sou-

kromokapitalistické svazové jednotce podnikatelské — pravovárečnému měšťanstvu — za týchž okolností, za nichž jiné živnosti k obdobnému sdružení se nevyvinuly, ustrnuvše na nucených organisacích veřejnoprávních. Nezapomínejme totiž, že ochraně mílové i různým jiným výsadám těšila se řemesla vůbec, že i jiné živnosti vedle pivovarství a dokonce dříve byly soustředěny v cechy, v nich pamatováno na to, aby odbyt rovnoměrně byl rozdělen mezi členy (tak jako byly regulovány várky piva), také tyto cechy měly společná zařízení (valchy, barvírny, tržnice a j.). Pivovarství děkuje způsobu své výroby a svého odbytu za to, že dospělo dokonalejších forem podnikání dříve, než živnosti jiné.

Vylíčili-li jsme v kapitole I. vývoj pivovarských cechů a pravovárečného měšťanstva dějepisně v jedné linii, zdůrazňujeme nyní, že cechy byly pouze ideovým předchůdcem měšťanstva, že k jeho zřízení inspirovaly a že jemu upravovaly půdu, aniž byly předchůdci přímými. Veřejnoprávní i soukromoprávní organisace pivovarnické vyvíjely se sice souběžně, v rámci částečně společného osobního a věcného základu, ale právně neodvisle. Dokud každý jednotlivec vařil na vlastní účet a nebezpečí, byť byl již členem cechu a podrobil se předepsané střídě, dotyčně byl vařil ve společném pivovaře, byli zde pravováreční měšťané, nikoli ale pravovárečné měšťanstvo v dnešním smyslu právním; toto vzniká teprve, jakmile se jednotlivci rozhodli vařiti v pospolitosti. Jak již uvedeno, spadá tento vznik do sklonku století XVIII., kdy pravováreční měšťané osvojili a přizpůsobili si soustředění výroby docílené předchozími berními reformami dle dvorního dekretu z 3. února 1786, v zápětí poté, kdy tyto reformy více méně selhaly. Pravovárečná měšťanstva vznikla, jakmile ukázala se potřeba i možnost nahraditi veřejnoprávní seskupení várečníků, které uvolňovalo se změnou státní politiky národohospodářské, svazkem smluvním; tato potřeba a možnost tkvěly mnohem více v technické povaze pivovarství, než v historickém vývoji várečného práva.

IV.

Odlišná právní povaha nově vzniklého útvaru pravovárečného měšťanstva oproti dřívějším svazům pravovárečníků neušla pozornosti politických úřadů a již guberniální dekret z 11. dubna 1834, č. 10705, č. 105 čes. provinc. sb. z., vyjadřuje se k dotazu kteréhosi krajského úřadu, že pravovárečné měšťanstvo jest „soukromoprávní společností, která, jako všechny výdělkové společnosti, podléhá vrchnostenskému dozoru jen v ohledu veřejného pořádku Při takovém soukromoprávním poměru ponechává se společníkům, aby sami vykonávali a hájili svá práva, což dítí se může buď podle ustanovení smlouvy společenské nebo podle všeobecných zásad 16. a 27. hlavy obecn. zákoníka občanského“.

Souhlasíme s míněním, že citovaným guberniálním dekretem nenastalo autoritativní zařazení pravovárečných měšťanstev mezi společnosti dle obč. zákoníka, poněvadž úřadu, který dekret vydal, takový autoritativní výrok nepřislušel a nebyl jím ani zamýšlen (P e t e r k a, Die bürg. Braugerechtigkeiten, str. 199); nicméně stotožňujeme se s právním názorem v dekretu vysloveným. Pravovárečná měšťanstva, která byla vytvořena pravovárečany po vydání všeobec. občanského zákoníka, vším způsobem se řídila ustanoveními o společnostech dle tohoto zákoníka, dotyčně ustanoveními své společenské smlouvy, pokud zákon jim ponechával na vůli. Při tom dlužno mít zvláštní zřetel k tomu, že společnosti dle 27. hlavy obecn. zák. obč. byly považovány za samostatné právní subjekty (§ 26 obč. zák.), dále že podle občanského zákoníka nebylo lze považovati vaření piva za obchod — byloť pouhou živností —, proto neplatily na pravovárečná měšťanstva předpisy o obchodnících (§ 1203 obč. zák.). Měšťanstva, která existovala již v době vydání obecn. obč. zák., řídila se i nadále ustanoveními své společenské smlouvy dotyčně dřívější úpravou (§§ 5, 13 obč. zák.). Zakládání pravovárečných měšťanstev bylo již v této době omezeno potud, že od původu mohla býti tvořena jen mezi reálně oprávněnými várečany, a že předchozí historické semknutí všech pravovárečanů v jednom městě v celek jediný, byť bylo se stalo vrchnostenským nařízením, mělo nyní v zápětí, že v každém městě mohlo vzniknouti pouze jediné pravovárečné měšťanstvo. Obojí: 1. radikované várečné oprávnění podílníků, 2. sjednocení všech várečníků v jednom městě v jediný celek, jsou pojmovými znaky této právní formy. Po semknutí

pravovárečných měšťanstev nemohly mimo ně vznikati nové reální várečné živnosti, poněvadž od druhé polovice XVIII. stol. směřovala živnostenská politika státní proti reálním živnostenským oprávněním: ponechávala-li se dosavadní, neměla býti udílena nová (viz na př. dvorní dekrety z 30. března 1776, z 13. června 1778). Zdůrazňujeme tuto okolnost, že od původu omezena byla možnost vzniku pravovárečných měšťanstev. Bylo spíše jakousi výsadou dosavadních pravovárečanů, že mohli se v měšťanstvo spolčiti; osoby mimo privilegovaný jich kruh té možnosti neměly. Pohlížíme-li takto na pravovárečná měšťanstva, na jich výsadní povahu a uzavřený počet, vidíme, proč dlužno posuzovati jich právní poměry co „n a b y t á p r á v a” pravovárečných měšťanů. Šetříce těchto subjektivních práv, nezmiňovaly se o pravovárečných měšťanstvech pozdější zákony; mylný byl by opačný závěr z tohoto mlčení, že totiž pravovárečná měšťanstva mají býti ustanovením pozdějších zákonů bezvýhradně podrobena. Právní praxe, správně chápajíc mlčení nových zákonů, ponechávala dosavadní právní poměry pravovárečných měšťanstev nedotčeny. Povahou „nabytého práva” honosil se společenský poměr pravovárečníkům tím-spíše, že v době oné, a ještě v době vydání obecného zákoníka obchodního, trvala práva propinační.

Zkoumáme-li nejprve doslov cís. patentu o spolcích ze dne 26. listopadu 1852, č. 253 ř. z., vidíme jasně, že nemínil obsáhnouti pravovárečná měšťanstva především již proto, že ohledně všech společností dle obč. zákoníka přicházel k platnosti jen s určitými výhradami. Jistě nenáležela pravovárečná měšťanstva pod pojem „spolku” ve smyslu tehdejšího nazírání (viz cit. již guberniální dekret z 11. dubna 1834 „soukromá společnost”). Co chtěl patent z roku 1852 postihnouti, vidíme zejména z příkladů uvedených v jeho § 2; konečně může býti pochybno, je-li počet členů pravovárečného měšťanstva do té míry neuzavřen, jak žádá § 1 a) cit. pat. V žádném případě nezahrnoval spolkový patent takových sdružení, jichž podíly nebyly právem osobním, nýbrž reálním, nemohl se dotknouti výkonu živností radikovaných (čl. VII. uvoz. patentu k živn. řádu ze dne 20. prosince 1859, č. 227 ř. z.). Pravovárečná měšťanstva u vědomí, že nejsou „spolky”, nežádala o schválení ve smyslu § 28 pat. a úřady přes to proti nim nezakročovaly ve smyslu § 24 pat.

Přišel obecný zákoník obchodní. Dle § 1 uvoz. zákona ze dne 17. prosince 1862, č. 1 říšsk. zák. pro rok 1863, pozbyly 1. červencem 1863 platnosti všechny z á k o n y a všechna n a ř í z e n í, které se vztahovaly k předmětům obchodního zákoníka. Zrušeny byly tedy pouze normy

práva objektivního, nikoli stávající právní poměry konkrétní (vždyť §§ 5, 13 obecn. zák. obč. mají platnost všeobecnou, i pro obor práva obchodního, viz ostatně čl. 1 obch. zák.), a mezi takové konkrétní právní vztahy náležela pravovárečná měšťanstva. Právní jednání, která pravovárečné měšťanstvo uzavírá u výkonu své živnosti, dlužno nadále všim způsobem považovati za obchody dle čl. 271. č. 1 obch. zák. a možno proto dnes zváti pravovárečné měšťanstvo společností „obchodní“, ovšem jen ve smyslu běžném, nikoli přesně obchodně-právním; zejména není přívlastkem „obchodní“ vyjádřeno, že by společnost pravovárečného měšťanstva nutně musela se zařaditi pod některou formu II. knihy obch. zák. Jsouť sice tamže vytčeny druhy obchodních společností od platnosti obch. zákoníka výlučny, a zejména výdělečná společnost dle § 1175 obč. zák., která by byla činna dle čl. 271—272 obch. zák., má dnes nutně (již dle příbuzného obsahu § 1175 obč. zák. a čl. 85 obch. zák.) znaky čl. 85 obch. zák. Uvědomíme-li si však, že pravovárečná měšťanstva byla v roce 1863 právním útvarem již hotovým, sice podobným, avšak přec jen samostatným v poměru k běžné *societas* dle 27. hlavy obč. zák., dále že obchodní zákoník (vedle cit. § 1 uvoz. zák.) v čl. 1 ponechal v platnosti dokonce právo obyčejové (t. j. normy, nikoli jen práva subjektivní), musíme prohlásiti, že společnost pravovárečných měšťanů ve své právní podstatě nebyla zasažena obchodním zákoníkem a že zejména není pravovárečné měšťanstvo veřejnou obchodní společností dle prvního titulu druhé knihy obch. zák.

Jak známo, dospěli k opačnému závěru *Voldan* (Právník 1888, str. 151, O právní povaze pravovárečných měšťanstev v Čechách 1904, str. 146), jakož i *Randa* (Právník 1888, str. 425, Právo obchodní 1888, seš. III., str. 170, *Handelsrecht* 1905, str. 130). Jich mínění, jakoby totiž pravovárečná měšťanstva byla veřejnými obchodními společnostmi, nebylo po většině přijato teorií a nedoznalo ohlasu v právní praxi. *Pinskér* (Právník 1901, str. 310) namítá *Voldanovi* a *Randovi* „... není pravdivo, že veškery společnosti musejí býti buď veřejné, komandity, akciové komandity a akciové společnosti; těmi musejí býti pouze společnosti, které povstaly po vydání obchodního zákona“. Stejný názor, ve prospěch zachování zvláštních právních poměrů pravovárečných měšťanstev, vyslovili na 1. vědeckém sjezdu českých právníků roku 1904 *Dr. Kadlec*, *Dr. Malát* a *Dr. Trpík*. Poukazují dále na vývody *Peterkovy* (*Die bürg. Braugerechtigkeiten*, str. 208) a *Sedláčkovy* (*Zákaz čepovati*, str. 30 sl.). Z rozhodnutí nejv. soudního dvora ví-

deňského výslovně odepřel pravovárečnému měšťanstvu povahu veř. obch. společnosti dle čl. 85 obch. zák. nález ze dne 6. prosince 1892, č. 14206 a ze dne 5. dubna 1898, č. 4393; rozhodnutí ze dne 8. května 1900, č. 6071 vychází mlčky ze stejného právního předpokladu (t. j. že není zde veř. obch. společnosti) a podobně stálá judikatura nejv. soudu čsl. (viz v občanskoprávní sbírce Vážného č. 928, 1247, 7720, 10844, 10853, 11233).

V.

Právní poměry pravovárečných měšťanstev neřídí se žádnou ze všeobecných norem dnes platných, dnešním právem objektivním, dnes platnými právními předpisy, nýbrž řídí se normami konkrétními, právem subjektivním, ustanoveními své společenské smlouvy, jež vznikla za platnosti dřívějšího řádu právního, avšak byla zachována při nastalých poté změnách zákonů. Pod pojmem konkrétní společenské smlouvy nemíníme snad pouze ustanovení kontraktní výslovně vyjednaná, dokonce ne snad jen psané statuty, nýbrž celý soubor práv a povinností společníků a též právní postavení celku na venek, pokud ovšem v rámci „nabytých práv“ zůstaly nedotčeny pozdějšími předpisy. Veškeré tyto právní vztahy zakládají se na právních předpisech doby svého vzniku, na ustanoveních určité společenské smlouvy, pokud tehdejší právní řád takovou autonomii společníkům přiznával, a na případných podpůrných zákonných ustanoveních, nestala-li se úprava smluvní. Jako „nabyté právo“ zůstala zejména zachována společníkům volnost, smluvně upravovati poměry své společnosti, pokud jim taková volnost příslušela původně; nesmíme předpokládati, že „nabytá práva“ ztrnula na tom stavu, na němž byla v době změny zákona, takže by společníci nesměli nadále hýbati svými tehdy platnými statuty. Platí-li dnes ohledně pravovárečných měšťanstev ustanovení 27. hlavy obec. zák. obč., není tomu tak proto, že tyto předpisy tvoří součást dnešního právního řádu, nýbrž proto, že se jimi řídila společenská smlouva pravovárečných měšťanstev v době, kdy byla uzavírána. Možná, že hledě k §§ 5, 13 obč. zák. budeme muset u některých měšťanstev sáhnouti k předpisům ještě starším. Pozbude-li 27. hlava obec. zák. platnosti, či bude-li změněna, budou se jí řídití pravovárečná měšťanstva nadále, pokud bude šetřeno „práv nabytých“.

Volnost, se kterou smí jednotlivá pravovárečná měšťanstva dnes měniti svoje společenské poměry, jest na jedné straně omezena d o n u c o v a c í m i z á k o n n ý m i p ř e d p i s y (a sice 1. předpisy platnými v době uzavření společnosti, pokud pozdější zákony šetřily stávajících konkrétních práv a závazků, 2. dotyčně předpisy později vydanými, které podrobily si bezvýhradně i právní poměry dříve vytvořené). Vedle toho nesmí býti předsevzaty takové změny společnosti, jimiž by byla

dotčena její totožnost; vždyť §§ 5, 13 obč. zák. ponechávají v platnosti pouze konkrétní právní poměry již stávající, nikoli právní poměry nové, byť byly nastoupily na místo dřívějších zaniklých. Pokusíme se vytýčiti některé význačné znaky totožnosti pravovárečného měšťanstva:

a) Při pravovárečném měšťanstvu netvoří zajisté určité fyzické osoby pojmový základ celku, takže by snad společnost pozbývala svojí totožností, mění-li se jednotlivci. Várečné měšťanstvo má povahu samostatného podmětu právního, neboť náš občanský zákoník nečiní nijakých rozdílů mezi pouhými „společnostmi“ a „korporacemi“ v tom smyslu, že prvním by chyběla právní osobnost; obč. zákoník obojí klade na roveň (§ 26 obč. zák.). Viz o této otázce na př. nejnověji Kl a n g, Kommentar zum allg. bürg. Gesetzbuch I 1 (1927—1932), str. 273 sl., S e d l á č e k, Obč. právo čsl., všeob. nauky 1931, str. 169 sl., a j. Jakožto samostatný právní subjekt má pravovárečné měšťanstvo i způsobilost procesní (§ 1 c. ř. s.) a jeho jmění dlužno považovati za jmění právnické osoby, nikoli za jmění společníků. Viz i rozh. nejv. soudu ze dne 18. října 1921, Rv I 540/21, sb. Vážného č. 1247: „Žádným způsobem nelze takovýmto útvarům upřítí samostatné právní existence a tudíž povahy právního subjektu . . .“, dále rozh. ze dne 26. ledna 1928, Rv I 833/27, sb. Vážného č. 7720: „Pravovárečná měšťanstva jsou právníckými osobami ve smyslu § 26 obč. zák., t. j. účelovým jměním neosobním, odděleným od soukromého majetku . . .“ Vrátime-li se k otázce totožnosti společnosti a zachování nabytých práv při změnách v osobách společníků, musíme míti za to, že nabytá práva náleží celku jakožto zvláštnímu subjektu a nikoli určitým společníkům, takže práva ona nezanikají, mění-li se tito společníci. Jiný příklad takových „neosobních“ nabytých práv dávají nám zachovávané reální živnosti.

b) Pravovárečné měšťanstvo skládá se z jednotlivých podílů, které při jeho zakládání byly vytvořeny tak, že do společenského podniku vnesena individuální reální práva várečná (totiž vzdáno se jich ve prospěch společného provozování živnosti) výměnou za nárok ze společenského podílu. Toto podílní právo vstoupilo na místě individuálního práva várečného a převzalo jeho charakter práva dělitelného, zcizitelného mezi živými i děditelného současně s nemovitostí, s níž bylo spjata stejně jako dřívější právo várečné. (Není více správným, je-li v knihách pozemkových při pravovárečných domech poznamenáno „s tímto domem spojeno jest právo vařiti pivo“, nýbrž nejvýše — jako na př. v Plzni — „die Braugerechtigkeit in Ansehung des bürgerlichen Bräuhauses“.)

Jinak řečeno: Pravovárečné měšťanstvo bylo ustaveno sespolčením všech vlastníků dotyčně spoluvlastníků pravovárečných domů jakožto reálné oprávněných vařiti pivo a zároveň byl určen způsob, jakým má se dítí výměna společníků. Pokud trvá měšťanstvo na základě této smluvní úpravy, pozůstává původní společnost. Její totožnosti se nedotýká, odpadnou-li některé podíly (společnost předpokládá ovšem hledě k § 1175 obč. zák., aby zbyly nejméně dva podíly, nestačilo by více spoluvlastníků jediného podílu, neboť tito nejsou vázáni svazkem společenským, nýbrž spoluvlastnickým). Nové podíly vneseny býti nemohou, poněvadž měšťanstvo vzniklo sjednocením všech reálních práv várečných v městě [viz dole písm. d)], počet podílů považován ve smyslu tom za uzavřený, nehledě k tomu, že zákonné předpisy (zejména čl. VII uv. pat. k živn. řádu) znemožnily pozdější nabytí reálního várečného oprávnění mimo pravovárečnický okruh, takže chybí způsobilý přínos. Vnesená reální práva várečná zanikla ovšem co individuální vzdáním se jich — to bylo účelem zakládané společnosti — a nemohou býti restituována hledě k cit. čl. VII uvoz. pat. k živn. řádu ani při vystoupení podílníka z měšťanstva.

c) Totožnost podílu se nemění, změní-li se nemovitost, na níž podíl jest radikován: Ještě před platností obecn. obch. zákoníka vyslovalo stát. ministerstvo výnosem ze dne 30. června 1861 č. 7197, že přenesení várečného práva z domu na dům jest zůstaveno posouzení soudu (zda totiž nebrání smlouva společenská dotyčně zájmy hypotekárních věřitelů). Proto nevádí ani, kdyby některé podíly byly odděleny od nemovitostí a zůstaly již nesloučeny, jen nesmějí takové podíly převažovati, aby se neměnil reální ráz celku, a zejména musí všechny podíly (i volné) historicky se odvozovati z původních radikovaných práv várečných.

d) Pojmovému účelu pravovárečného měšťanstva — sjednocení všech pravovárečníků v jednom městě — a tím i jeho totožnosti bylo by na újmu, rozdělilo-li by se měšťanstvo ve dvě či více. Takové dělení by znamenalo odpadnutí subjektu „nabytých práv“, jich ztrátu a tudíž zánik měšťanstva. V obvodě původní městské jednotky nemohou existovati dvě měšťanstva současně.

e) Historickým vznikem pravovárečného měšťanstva a výhradnou povahou jednotek je skládajících jest dán i výhradný p ř e d m ě t p r o v o z o v á n í : vaření piva na základě reálného oprávnění datujícího se z dob ochrany propinační. Pravovárečná měšťanstva nesmějí vyvíjeti činnost jiného druhu, tak jako nesmějí na př. spolky provozovati živnosti, k nimž nejsou povolány podle stanov (§ 3, odst. 2, živn. ř.). Změ-

ní-li pravovárečné měšťanstvo předmět svého podnikání, zaniká co takové a ocitá se ve stadiu likvidace stejně jako vzdá-li se vaření piva nebo zcizí-li svůj pivovar bez patrného úmyslu opatřiti si v dohledné době nový (v tomto smyslu, totiž jen k účelům likvidace, rozuměti dlužno trvání měšťanstva podle rozh. nejv. soudu ze dne 5. června 1931, R I 434/31, sb. Vážného č. 10853).

f) Staré firmy pravovárečného měšťanstva smí nadále býti užíváno k jeho znamenání dle § 52 uvoz. zák. k obch. zákoníku; toto označení se nesmí změnit ani kdyby po změně snad vyhovovalo čl. 17 obch. zák., poněvadž pravovárečné měšťanstvo nelze považovati za žádnou z obchodních společností v tomto čl. obch. zák. uvedenou, zejména ani za společnost veřejnou. Jsou tudíž pravovárečná měšťanstva vázána nerozlučně na svoji dosavadní firmu; ohledně firmy nezůstala zachována dřívější libovůle, nýbrž platí o ní speciální § 52 uvoz. zák. k obch. zák. oproti generálnímu § 1 téhož uv. zák. (dotyčně §§ 5, 13 obč. zák.).

VI.

Za dluhy pravovárečného měšťanstva ručí členové ve smyslu § 1203 obč. zák. dle velikosti svých společenských podílů, t. j. nikoli rukou společnou a nerozdílnou. Jak již pověděno, nelze považovati podílníky pravovárečného měšťanstva za obchodníky ve smyslu 2. věty § 1203 obč. zák., byť snad ve sporech ohledně cechovní vázanosti pravovárečníků ve stol. XV.—XVI. bývalo zdůrazňováno a i rozhodováno, že vaření piva jest „obchodem“, nikoli řemeslem. Ve sporech oněch jednalo se o zcela jiný protiklad (t. j., že vaření piva nevyžaduje řemeslné dovednosti); obchodníkem ve smyslu § 1203, věta 2. obč. zák. jest výhradně osoba provozující obchodní živnost v běžném slova smyslu (koupě zboží za účelem dalšího zcizení bez podstatného přepracování).

Svoje ručení dle dílů nemohou pravovárečnané vyloučiti a nemohou platně omeziti věřitele pravovárečného měšťanstva jen na společenské jmění. Oni však nemohou věřitelům celku ani namítati, by v první řadě se uspokojovali z kmenového jmění měšťanstva a teprve pro zbytek aby se hojili na společnících. Pro takovou podpůrnost osobního ručení společníků nemáme v zákoně opory. Občanský zákoník odděluje sice jmění společnosti od jmění jednotlivých společníků (§§ 1202, 1203 obč. zák.), toto oddělení má zajisté účinnost i vůči třetím nebo-li — dle terminologie a nazírání redaktorů obč. zák. — účinnost věcnou (v hl. 16 obč. zák. zařazeno smluvní společenství mezi věcná práva, viz § 826 obč. zák.); tak vytvořeno zvláštní kmenové jmění společenské (§§ 1182 až 1183 obč. zák.). Kdežto však soukromí věřitelé jednotlivých společníků se odkazují v první řadě na jmění svých dlužníků, jsouce ohledně společenského jmění omezení týmž společenským závazkem jako společníci sami (§ 333 exek. ř.), nemáme obdobného předpisu pro věřitele společnosti ohledně soukromého jmění jednotlivých společníků.

Byť nijaký právní předpis nenutil věřitele společnosti, aby zprvu se uspokojovali ze jmění kmenového a pak teprve ze jmění jednotlivých společníků, přec jen učiní tak ze zřetelů praktických. Kmenové jmění společnosti, na němž mají společníci tytéž podíly jako dělen jest jich závazek za dluhy společnosti, může věřitel buď zcela neb z části obstatiti bez předchozího rozvrhu své pohledávky; zásah do zvláštního jmění společníků předpokládá rozpočet pohledávky. Hledě k tomu po-

dotýká Zeiller (Ofner, Prot. II. str. 120) „dass die Belangung des einzelnen, so lange die Gesellschaft besteht, nicht wohl angehe“.

Pravovárečný dům nepatří do kmenového jmění měšťanstva, má význam jen jaksi legitimační potud, že s vlastnictvím k němu jakožto právem samostatným, primérním, spojen podíl na společnosti jakožto právo vázané, sekundérní. Oprávnění osobních věřitelů vlastníka pravovárečného domu, kteří by hledali své uspokojení z domu a z jeho příslušenství, mezi tímto též z podílu v pravovárečném měšťanstvu, řídí se ovšem všeobecným § 333 ex. ř., nikoli speciálním čl. 126 obch. zák.

Předpokládáme-li, že pravovárečné měšťanstvo má povahu samostatného právního subjektu a že kmenové jeho jmění tvoří dle obč. zákoníka zvláštní „věcné“ samostatnou podstatu, nevidíme překážek, proč by nemovitosti do této společenské podstaty quoad sortem (nikoli jen quoad usum) vnesené nemohly též knihovně býti připsány pravovárečnému měšťanstvu. Takový zápis považujeme za možný i bez řešení otázky, je-li kmenové jmění společnosti dle 27. hl. obč. zák. jměním právnické osoby či zvláštním jměním společníků k nedílné ruce. Zdá se nám, že obč. zákoníku našemu (viz i na př. ustanovení tarifní pol. 55, pozn. 4 zákona poplatkového) lépe odpovídá hledisko prvé (srovnej St u b e n r a u c h, Commentar z. öst. allg. bürg. Gesetzbuche při § 1182). Nesmíme ovšem zapomínati, že směrodatnou jest zde v ů l e společníků, chtěli-li vytvořiti svým sespolčením samostatný právní subjekt a tomuto zvláštnímu subjektu předati kmenovou podstatu (viz § 26, věta 1 obč. zák. „smlouvou“ a ve větě 2. „zpravidla“, t. j. odpovídá-li tomu společenská smlouva). Ti, kdož spolčí se ku provedení ojedineleho úkonu, nezaloží společenského jmění a pod., zajisté nemají úmyslu dátí vznik samostatnému právnímu podmětu. Poněvadž pravovárečné měšťanstvo sleduje určitý účel trvalý (viz „účelem“ v 1. větě § 26 obč. zák.), dále má kmenové jmění, zvláštní společenskou firmu a pravidlem i řádné stanovy vyjadřující ustanovení samostatné právnické osoby, dlužno je vždy považovati za takovouto osobu a jmění kmenové za jmění tohoto zvláštního subjektu. Tolik na doplněnou toho, co výše bylo uvedeno ohledně právní subjektivity společností dle 27. hl. obč. zák.: zapotřebí vůle společníků.

Jak uvedeno, jest ručení podílníků za dluhy pravovárečného měšťanstva osobní a přímé (nikoli podpůrné); než i tak jest jeho rozdělení dle podílů jednou z hlavních výhod právní formy pravovárečného měšťanstva. K této výhodě řadí se mnoho dalších. Vzpomeňme širokého pole, které ponecháno jest smluvní volnosti při úpravě společenských poměrů! Pravováreční měšťané mohou na př. podle libosti určovati druh

a kompetenci svých správních a dozorčích orgánů, v důsledku čehož setkáváme se zde v pravdě s pestrou směsí v nejrozmanitějších kombinacích; výbory, správní, dozorčí a revisní rady, představenstva, ředitelstva, Brau-, Gesamt-, Verwaltungsausschüsse, Direktorien a pod. Přirozeně není zákonného předpisu, jakou zástupčí moc na venek by měl ten onen orgán. Podobná volnost a rozmanitost vládne v počtu a velikosti podílů, právech menšin, konání valných hromad a j. a j.

VII.

Zdůraznili jsme, že právní forma pravovárečného měšťanstva skýtá podílníkům právo, libovolně upravovati vnitřní a namnoze i vnější poměry své společnosti, v míře takové, jako žádná jiná dnešní forma výdělkových společností. Jsme si vědomi, že zákonodárce musil omeziti přesnými předpisy smluvní volnost u obchodních společností nově zakládaných, aby se neopakovaly smutně proslulé „zakladatelské“ útoky na kapsy důvěřivých občanů a aby byla zajištěna poctivost obchodování společností již založených; ale važme si vzácného odkazu zlaté svobody, který máme v pravovárečných měšťanstvech. Autonomie umožnila pravovárečanům přizpůsobiti svoji právní formu nejrozmanitějším vnitřním i vnějším okolnostem. Mohli vzíti zřetel na rozsah svého závodu, na poměry místní, na časový vývoj, leckdy dokonce i k osobám, které dočasně byly vlastníky podílů (na př. súčasnilo-li se město, bývalá vrchnost a p.), které pivovar spravovaly a j. Prohlížíme-li různé ty jednacím řady, obráží se v nich celé prostředí města, kde pivovar sídlí.

Pokud jde o osobní ručení dle podílů, považujeme tento stupeň závazku za právě dostatečný k tomu, aby nutil k živé účasti na obchodování podniku, aniž by příliš velkým rizikem (jako ručení solidární) odstrašoval osoby méně účastné obchodního života a méně ochotné, vydati se v nebezpečí velkých majetkových ztrát k vůli možnosti zisku. Ryzímu kapitalistovi zdá se forma měšťanstva příliš „osobní“, ryzímu obchodníku či průmyslníku naopak, avšak vrstvám stojícím asi uprostřed vyhovuje co nejlépe: právem zove se „měšťanskou“, což v dnešním názvosloví znamená „občanskou“.

Jsouce svojí reálností připoutány k určitému městu, pravovárečnické podíly podporují usedlost svých vlastníků; význam usedlého, k místu lnoucího obyvatelstva pro rozvoj státu lze stěží doceniti. Podíly umístěny jsou v malém poměrně místním okruhu, podílníci zhusta se vespolek stýkají bez formálních schůzí, mohou tak vyměňovati si svoje náhledy ohledně podniku a sjednotiti se podle svých osobních poznatků na volbě vhodných osob pro vedení podniku, dotyčně na odstranění osob méně vyhovujících. Měšťané svým vlivem působí na odbyt piva v místě i nejbližším okolí (pro menší pivovary padá konečně v úvahu i osobní konsum podílníků a jich rodin), takže pivovar má pravidlem zajištěno vý-

hradné zásobování určitého kruhu stálých odběratelů. Pivovar zaručuje trvalý zdroj příjmů místnímu obyvatelstvu netoliko na mzdách, placených zaměstnanectvu, ale i na podnikatelském výtěžku z podílů, který taktéž zůstává v městě; město se obohacuje, obcím, okresům atd. zvětšují se nucené i dobrovolné příspěvky k veřejnému hospodářství. Nesmíme zapomínati ani na sociální důsledek pro vrstvy zaměstnanecké: pravovárečník-zaměstnavatel v místě usdlý jest vázán vůči nim i jejich rodinám sterými ohledy, jichž jest prost cizí kapitalista, ostatně leckterý podílník pravovárečného měšťanstva neb člen jeho rodiny nachází v pivovaře zaměstnání. Samozřejmě připadají též zadávky prací a pod. místním živnostníkům.

Podíly lze převáděti poměrně nesnadno, ony zůstávají v pevných rukách, namnoze v téže rodině, nejsou vydány spekulací. Osoby podílníků málo se mění, podílníci získávají zkušenosti s podnikem (které dokonce v rodinách se tradují), jsou s podnikem obeznámeni, vykonávají naň dohled a mají důvěru v podnik i v dobách menší prosperity. S důvěrou svěřují svůj majetek vedoucím osobám, které znají, ponechávají jim široké pole k rozhodování; tím stoupá hybnost podniku.

Tam, kde pravováreční měšťané se přeměnili na jinou právní formu, zejména akciovou společnost, rozeběhly se akcie z města ven, přišly do rukou, které neměly spojitosti s podnikem ani s městem; noví majitelé nesnažili se — a mnohdy ani nemohli — působiti k tomu, aby podnik byl dobře spravován a aby se rozvíjel odbyt piva. Akcionování či jiné uvolnění podílů pravovárečného měšťanstva nemělo by tak smutných důsledků hospodářských pro stát, kdyby podíly se udržely uvnitř státních hranic. Avšak v dnešní době mezinárodního proudění kapitálu, době zvýšeného kolísání valutárních relací (důsledkem odloučení měny od zlata), dlužno se obávati, že cizí kapitál využije přechodného znehodnocení domácí měny ku lacinému získání životaschopných podniků domácích a tím ku ochuzení domácího obyvatelstva. Prof. Dr. Drachovský ve svém dobrozdání ohledně akcionování Měšťanského pivovaru v Plzni z června 1922 právem poukázal na tato nebezpečí a upozornil dále, že používá-li se cizozemského kapitálu ku z a k l á d á n í tuzemských podniků, jsou hospodářské a politické nevýhody z toho plynoucí méně citelny, než zakupují-li cizozemci malou poměrně investicí (při znehodnocení domácí měny) podniky již z a l o ž e n é a prosperující.

Jest proto v zájmu pravovárečných měšťanů, obcí i celého státu, by pravovárečná měšťanstva nadále se uplatňovala v té právní formě, kte-

rou mají dnes. Zákonodárce při svých úpravách nechť vždy šetří zvláštností tohoto právního útvaru. Pravováreční měšťané neměňtež bez zraleho uvážení a bez závažných důvodů právní formy svého podniku; nezustávejtež však pouze při prázdne zevní formě, nýbrž dbejtež toho, by do společenské smlouvy se nevloudila ustanovení odporující duchu měšťanstva, aby nezahnízily se různé protismyslné zvyklosti. Byť nebylo lze lpěti na bezvýhradném připoutání podílů k určité realitě, nebudiž zaváděno příliš snadné přenášení podílů neb nadbytečné rozmnožení „volných“ práv. Přílišným omezením kompetence valných hromad nebudťež podílníci vylučování z účasti na správě podniku a nebudiž tak podlamován jich zájem. Budiž dbáno toho, aby v jedněch rukou se neshromáždily plné moci za podíly, čímž by se valné hromady staly pouhou formalitou. Hlavně budiž hleděno k tomu, aby podíly se udržely dle možnosti v rukou místních vlastníků. Pravovárečné měšťanstvo mjí se svého pojmového účele, jakmile správa a vlastnictví podniku vymkne se z rukou osob, usídlených v místě jeho stanoviště.

Leckdy snaží se pravováreční měšťané zvětšiti rozsah svého podniku. Snaha zajisté chvályhodná, ale jen potud, pokud místní činitelé jsou s to, opatřiti kapitál doma. Sáhne-li se ke kapitálu přespolnímu, nastává vlastně přesun vlastnictví do cizích rukou se stejně nepříznivými účinky jako prodávají-li se podíly z města. Proto budiž závod rozšiřován jen s mírou!

Končíme přáním, aby pravovárečná měšťanstva dlouho ještě čelila novým formám společenského podnikání s takovým zdarem, jako dosud, a aby vůči nim legitimovala svoje existenční oprávnění svojí vnitřní hodnotou. Pravilo-li se „Základem svobodného státu jest svobodná obec“ (čl. I. Stadionova obecn. zřízení ze 17. března 1849), můžeme říci též „Základem kvetoucího státu jest kvetoucí obec“, a pravovárečná měšťanstva vydobyla si významu předního hospodářského činitele ve všech městech, která dovedla včas oceniti jejich hodnotu.

S B Í R K A
SPISŮ PRÁVNICKÝCH A NÁRODOHOSPODÁŘSKÝCH
S podporou ministerstva školství a národní osvěty
a Rašínova fondu
vydávají
KAREL ENGLIŠ A FRANTIŠEK WEYR
SVAZEK LXVI.

PRAVOVÁREČNÁ
MĚŠŤANSTVA
V ČECHÁCH

NAPSAL
JUDr. VLADIMÍR MANDL
ADVOKÁT V PLZNI,
SOUKR. DOCENT VYS. UČENÍ TECHN.
V PRAZE.

Vydalo v červenci 1933
nakladatelství „Orbis“ Praha XII
Fochova 62

Vytiskla knihtiskárna Moravská Unie, Brno

